

Pokušaj osnivanja britanskog konzulata u Dubrovniku za vrijeme Republike

Prof. Josip Vlahović, Zadar

U zadnje doba pojavio se niz vrijednih radova, u kojima je proučen historijat pojedinih dubrovačkih konzulata. Pohvalno je, da je najveći dio tih radova izašao baš u časopisu »Naše more«, koji je uspostavio vrijedni urednik časopisa. Isto tako mnogo je urađeno na proučavanju djelovanja stranih predstavništava i konzulata u Dubrovniku. I proučavanje ovih konzulata unapređuje naša znanja o političkoj i ekonomskoj naročito pomorskoj našoj (i dubrovačkoj) prošlosti. Konzulati se nisu osnivali bez prave potrebe. Kao što mreža dubrovačkih konzulata i njeno širenje i pomjeranje predstavlja vjerno ogledalo smjerova dubrovačke pomorsko-trgovačke ekspanzije i, ujedno, granice njene interesne sfere u datom razdoblju, tako je grupa stranih konzulata u Dubrovniku indikator zanimanja pojedinih država za trgovinu s ovom našom slavnom pomorskom republikom. Nije bez važnosti znati, koje su pomorske (i druge) sile imale u Dubrovniku svoje konzule (koji su često imali i naslov otpravnika poslova i bavili se i diplomatskim poslovima). Iz 38. serije Državnog arhiva u Dubrovniku i iz drugih izvora saznajemo, da su u Dubrovniku pred kraj osamnaestog stoljeća imali svoje predstavnike: Francuska, Napuljska kraljevina, Malta, Rusija, Španjolska i Austrija (austrijski konzul ujedno je zastupao i interese Velikog vojvodstva Toskane.

Ne čudi nas, da u Dubrovniku nije bilo mletačkog konzula i pored trgovine, koja je postojala između obiju republika, jer znamo, da odnosi između njih nisu bili najbolji (jer bi postavljanje konzula značilo i de facto priznanje nezavisnosti Dubrovačke republike). Od svih evropskih velevlasti, kojih su brodovi zalazili u luke istočne obale Jadrana nije imala svoga konzula samo Velika Britanija. Međutim, bilo je pokušaja, da se osnuje i engleski konzulat, ali su se oni izjalovili zbog više razloga.

Iz zapisnika Vijeća umoljenih (Senata) saznajemo, da je najkasnije početkom 1804. god. dubrovački građanin bogati Miho Krtica dobivao iz Londona ponude, da postane

engleski konzul u Dubrovniku. Kako čitamo u dokumentima, 31. siječnja 1804. Senat je s 21 prema 7 glasova zaključio, da Malo vijeće pozove spomenutog M. Krticu i da mu saopći: »Ako dođe dopis iz Londona, pa makar i mimo znanja M. Krtice, da je imenovan za britanskog konzula u Dubrovniku, dobit će toljagom po glavi«. Drugim riječima, M. Krticu je trebala noć progutati. Isto tako saopćit će mu se, da on ni u kojem slučaju ne smije služiti Englezima kao bankar i držati depozit engleskog novca za nabavu drvene građe iz Albanije. Stvar je bila žurna, jer u margini čitamo, da je istoga dana malovijećnik Buća pročitao M. Krtici ovu odluku. Vjerojatno se M. Krtica branio, kako on od svoje volje ne ulazi ni u kakve sumnjive poslove, pa je Senat idućeg dana, 1. veljače 1804. dao mjerodavno tumačenje jučerašnje odluke, po kojoj nju treba shvatiti samo »ad terrorem«, t. j. kao prijetnju. Bit će ubijen samo ako prihvati dekret i stupi u bilo kakvu britansku službu ili se dokaže, da je on takvo imenovanje svijesno tražio. Budući da Miho Krtica ipak nije bio sasvim nevin u tom poslu, vjerojatno da ne dođe do diplomatskog spora sa Englezima, dopušteno mu je s 19 prema tri glasa, da može primiti one britanske mjenice, koje je obećao akceptirati, ali da ubuduće to ne smije nikako činiti, dapače, mora poduzeti sve što je u njegovoj moći, da se takva nešto ne ponovi. Izgleda, da se M. Krtica dobroano prepaop prve odluke, pa mu je stoga tek 17. veljače isti malovijećnik Buća pročitao i ove naknadne odluke.

Čini se, da su nakon toga Englezi pomišljali, da ipak otvore konzulat i da pošalju svoga čovjeka za konzula. Tome se Republika nije mogla ni htjela oduprijeti, iako joj tako nešto nije bilo sasvim po volji, jer je Francuska, tada na vrhu svoje moći, mogla shvatiti osnivanje engleskog konzulata u Dubrovniku, kao znak približavanja Dubrovačke republike njenom glavnom neprijatelju. Senat je 16. prosinca 1805. doduše pristao, da Miho Krtica može gospodinu engleskom konzulu, kad ovaj dođe, ponuditi za sta-

novanje jednu od svojih novogradnji, koja još nije useljiva, za prvo vrijeme, dok konzul ne nađe neki drugi stan. Krtica će sve to izvesti po privatnoj liniji i nitko ne smije saznati, da se državna vlast zauzimala za stan engleskog konzula. Ova salamunska odluka odnijeta je sa svega jednim glasom većine (14 prema 13) i to je ujedno i zadnji dokumenat prije pada Dubrovnika u cijelom ovom predmetu. Očito je, da je jedan dio dubrovačke vlastele sada bio skloniji Britaniji, kad se francuska vojska spremala, da uđe u Dalmaciju u smislu odredaba Požunskog mira. Međutim, bila je i u Senatu i jaka opozicija (frankofili i oni, koji su se bojali, da Francuzi to ne shvate kao provokaciju). Koliko mi je poznato engleski konzul nije za doba Republike nikad došao u Dubrovnik. Poslije 27. svibnja 1806. to je zbog francuske vojske bilo i nemoguće.

Kako smo vidjeli, vanjsko-politički razlozi bili su glavni uzrok, da je Senat tako oštro postupio. Međutim, još je zbog nečega Senat predvidio tako tešku kaznu za, dubrovačkoj vlasteli inače odanog građanina M. Krticu. Iako je on već ranije obavljao neke važne i povjerljive poslove za dubrovačku vladu (na pr. 1797. god. išao je u Beč po dokumente o Jakobinskim ilegalnim grupama u Dubrovniku) i nadao se, da će zbog svojih zasluga biti primljen u vlastelu, ova je stroga kazna bila predviđena iz razloga, što je Senat par godina prije toga, poučen lošim iskustvima bio zaključio, da u buduću ni jedan dubrovački državljani ne smije u Dubrovniku obavljati nikakve javne službe za strane države. Ova je uredba bila donešena iz više razloga: Dubrovnik je imao malo stalno naseljenih pismenih mladih građana, kojima su se mogle povjeriti u slučaju opasnosti od rata ili kužne zaraze razne odgovorne pisarske i sanitetske dužnosti. Drugo, dugogodišnje je iskustvo bilo pokazalo, da je Dubrovnik, i pored koristi, što je imao zbog toga, jer su neki Dubrovčani bili u Dubrovniku strani konzuli (na pr. Niko Milišić, austrijsko-toskanski i Petar Stella, napuljski), morao da strahuje pred onim, što se u revolucionarna vremena moglo dogoditi. Vlastela su se naime bojala, da se na takva mjesta ne uvuče neki građanin, neprijatelj aristokratskog režima, koji bi ne samo odbio, da sluša domaću vlast, nego bi, koristeći svoj položaj (i imunitet ukoliko bi bio otpravnik poslova) podrivavao režim, pakosteći i davajući loš primjer drugim do tada pokornim građanima. Takvu je naredbu Senat bi donio već 15. prosinca 1783. (Cons. Rog. 191, 198-199), u smislu još starijih odredaba, koje se dugo već nisu poštivale, pa su tako prije toga Milišić i Stella mogli postati konzuli. Ne znamo iz kojih razloga ova je naredba 11. VIII. 1796. (Cons. Rog. 203, 123, B i sl.) opozvana. Bilo je riješeno naime, da jedino dubrovački građani, koji su službenici državnog tajništva ili Notarijata (ili su to nekada bili) ne smiju biti ni u kom slučaju strani konzuli ovdje u Dubrovniku (tako je rečeno doslovno), niti otpravnici, niti smiju vršiti bilo kakvu službu u korist stranih sila u Dubrovniku, pa čak ni onda, ako se odreknu dubrovačke službe. Međutim, ostali građani, koji nisu radili u navedenim organima smjeli su po ovoj odluci primati strane službe. Posebnim člankom zabranjeno je plemićima da primaju bilo kakvu stranu službu.

Slična je prijetnja bila upućena i na adresu drugog jednog građanina, koji nije doduše bio odan Republici, jer je bio poznat kao frankofil. Kako čitamo u seriji Isprave i akti 18. st., 3183-II, 24, str. 6 i 6B, dubrovački građanin Rafo Andrović, koji se nadao, da će postati u Dubrovniku napuljski konzul, kad stari Stella umre, ili njegov pomoćnik još za života, dobio je 13. svibnja 1798. god. obavijest, da će dobiti toljagom po glavi, ako pristane, da bude konzul Napuljske kraljevine. Rečeno mu je, da treba da odputuje iz države, ako se ne bude mogao osloboditi napuljskih salijetanja. Rastumačeno mu je, da ništa ne smeta na stvari, što Napuljska kraljevina dopušta svojim državljanima, da ovi na Napuljskom teritoriju budu dubrovački konzuli. Reci-

pročnosti ne smije biti, jer Dubrovnik nešto slično ne može dopustiti iz razloga, što bi Republika ostala brzo bez sposobnih pismenih muškaraca, kad bi pustila da svatko uđe u službu, koju želi. Iz ovoga zaključujem, da je Uredba iz 1796. ubrzo opozvana i da je ponovno stupila na snagu Uredba iz 1783., koju je, kako stoji u dokumentima Androviću trebao pročitati Luka Sorkočević, član Malog vijeća. Najvjerojatnije je, da je Uredba opozvana zbog jednog slučaja: 1797. god. umro je austrijski konzul M. Milišić, pa se Republika trudila, da na to mjesto dođe pravi Austrijanac, dakle Nijemac, a nikako ni dubrovački podanik, a ni Talijan »ex Veneto«

M. Krtica bio je jedan od najbogatijih gruških brodograditelja i kapetana, koji se sa svojim radom i trgovinom bio mnogo obogatio, tako da je, kako smo vidjeli, imao odjednom više svojih novogradnji. I pored svoje »neukosti« i »niskog porijekla« on je uspio da oženi 1812. god. kćer za sina predsjednika Apelacionog suda u Dubrovniku (tako nas obavještava austrijski doušnik I. Čulić u svojim povjerljivim pismima austrijskoj policiji. Državni arhiv u Zadru, br. 16 od 20. listopada 1823. gdje Čulić daje karakteristike Augustina Bajamontia, sina pokojnog Jeronima, predsjednika apelacionog suda u Dubrovniku za vrijeme Francuske vlasti).

Nije sasvim jasno, gdje je M. Krtica došao u vezu s Englezima, ali je vjerojatno, da je to bilo ili u Dubrovniku, gdje su dolazili i engleski trgovački brodovi, ili u albanskim lukama, gdje su i Englezi i Dubrovčani dolazili kupovati drvo za brodogradnju. Čini se, da je on skoro cijelog života imao neke kontakte s Englezima. Jer u Aktima Direkcije austrijske carske policije u Zadru (Fascikal 1 br. 35 u Drž. arhivu u Zadru) nalazimo o njemu ove podatke, vjerojatno također iz pera I. Čulića: »Vlastela su mu obećavala, da će ga primiti u Veliko vijeće. . . . Hvali se, da je u posjedu britanskog konzularnog patenta i izgleda, da pod tom izlikom održava s njima neke veze. Govori se, da je u vezi s komandantom Lowenom, šefom privremene engleske uprave na otocima sjeverozapadno od Dubrovnika, i da širi povremeno alarmanne vijesti, kako austrijska vlast u Dubrovniku ne će dugo trajati. Doduše, trebalo bi provjeriti, da li su ove posljednje optužbe istinite. Na svaki način, trebalo bi mu spriječiti, da radi za inozemne sile, jer je on gorljivi pristaša dubrovačke aristokracije (dakle antiaustrijski raspoložen i želi, i pored odluka Bečkog kongresa, da Dubrovnik bude nezavisan. Op. J. V.). »U nastavku se kaže, da M. Krtica ima oko 64. godine i da je počeo kao meštar na dubrovačkom škveru, nastavio kao kapetan i zatim bio uvršten u red dubrovačkih građana. Obzirom na svoje »nisko porijeklo« nije završio nikakvih škola. Jedva zna pisati i to slabo. Sada je posjednik II. kategorije, živi od rente, a bavi se i lihvom. Kći mu se udala za Augustina, sina Jeronima Bajamontija, predsjednika suda. Na dnu ovog lista ima još i P. S.: »NB. govori se i čini se, da je zbilja tako, da je Krtica, prije nego su u Dubrovnik ušli Francuzi i sve dok oni nisu uklonili staru vlast ovog grada, bio plaćeni engleski agent (u talijanskom tekstu stoji »agent stipendixato Inglese«. Riječ agent znači i otpravnik poslova, o. p. — J. V.). K njemu su zalazili komandanti engleskih gusarskih brodova sa plijenom, koji bi uhvatili na Jadranu, a Krtica je organizirao prodaju zaplijenjenih stvari, i dobivao pri tome ne zna se koliki postotak.

Iz ovoga se svega vidi, da je Krtica, sve iako nije javno smio obavljati dužnosti engleskog konzula u Dubrovniku zbog navedenih razloga i protivljenja dubrovačke vlade, bio u mnogostrukim vezama s engleskim pomorcima. Naši dokumenti o tome daju određene nepotpune podatke, pa bi možda proučavanje engleskih arhivskih dokumenata moglo do kraja rasvijetliti ovaj slučaj.